

10.3.2008

Dnro 3447/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

VALOKUVAAMINEN TERVEYSKESKUKSEN YLEISISSÄ TILOISSA

1

KANTELU

Kantelija pyysi 21.10.2005 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Hollolan terveyskeskuksen ylilääkärin menettelyä valokuvaamisen kieltämisessä.

Kantelija oli kirjoituksensa mukaan mennyt Hollolan terveyskeskukseen terveydenhoitoon liittyvässä asiassa ja samalla ottanut kaksi valokuvaa digitaalikamerallaan. Kuvauskohteet olivat kantelijan mukaan julkisessa paikassa. Kantelun liitteenä on kolme kuvaa, joissa näkyy influenssarokotuksia koskeva tiedote ja terveyskeskuksen käytävän katossa oleva langattoman atk-verkon antenni.

Terveyskeskuksessa työskentelevä vartiointiliikkeen vartija oli kantelijan mukaan keskeyttänyt kuvaamisen. Kantelun mukaan terveyskeskuksen ylilääkärin määräyksestä kuvaaminen terveyskeskuksessa on kielletty.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Tiirismaan terveyskeskuksen ylilääkärin selvitys sekä Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveystieteiden ja tietosuojavaltuutetun lausunnot (liitteenä). Käytettävissäni on ollut myös kantelijan toiseen kanteluun (187/4/06) liittyvä poliisin tutkinta-aineisto, joka on kertynyt kantelijan tehtyä em. menettelystä tutkintapyyntöä poliisille ja asiassa kanteluun annetut selvitykset. Tuossa asiassa tutkinnanjohtaja oli tehnyt päätöksen, jonka mukaan asiassa ei aloiteta esitutkintaa.

3

RATKAISU

3.1

Selvityksen ja lausuntojen sisältö

Ylilääkäri

Ylilääkäri kertoo selvityksessään kantelunalaisen tilanteen tapahtuneen

Tiirismaan kansanterveystyön kuntayhtymän (Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä) pääterveysasemana toimivan Salpakankaan terveysaseman vastaanottotilojen yleisissä tiloissa. Ylilääkärin mukaan kysymyksessä olevat kuvat on otettu sairaanhoitajan vastaanottotilojen edustalla, lähellä potilaiden ilmoittautumishuoneen ja sairauskertomusarkiston ovia.

Ylilääkärin mukaan Tiirismaan kansanterveystyön kuntayhtymällä ei ole kirjallisia määräyksiä tai ohjeita mahdollisten kuvauspyyntöjen varalta, vaan asiasta on olemassa ylilääkärin suulliset ohjeet. Ohjeet on annettu lähinnä tilanteisiin, joissa pyydetään kuvauslupaa ja ohjeiden lähtökohtana on potilaiden yksityisyyden suoja heidän asioidessaan terveyteensä tai sairauteensa liittyvien syiden vuoksi terveydenhuollon palveluja tuottavassa laitoksessa. Ylilääkärin mukaan suhtautuminen kuvauslupien myöntämiseen on ollut myönteinen, mutta on korostettu, että potilaalta on aina saatava lupa, jos hänet halutaan mukaan kuvaan.

Käytettävissäni olevasta kantelijan kuulustelupöytäkirjasta, jonka hän antoi asianomistajana edellä mainittuun tutkintapyyntönsä liittyen, ilmenee, että hän oli käynyt asioimassa terveyskeskuksessa ja saatuaan asiansa hoidetuksi päätti ottaa muutaman valokuvan vastaanottoaulassa. Kun kantelija oli ehtinyt ottamaan kaksi kuvaa, paikalle oli tullut vartija, joka kielsi valokuvaamisen vedoten ylilääkärin määräykseen.

Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston lausunto

Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto on lausunnossaan todennut muun muassa, että kantelutapauksessa kaksi perusoikeussäännöstä, yksityiselämän suojan takaava perustuslain 10 § ja sananvapauden takaava perustuslain 12 §, ovat ristiriidassa keskenään. Edelleen todetaan, että perusoikeuksien käyttämistä voivat rajoittaa toisten ihmisten perusoikeudet eikä yksilö voi vaatia niin ehdotonta suojaa perusoikeudelleen, että se johtaisi toisen yksilön perusoikeuksien loukkaamiseen.

Lausunnossa viitataan perustuslain 22 §:ään, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Koska potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan, ylilääkäriillä voidaan kuntayhtymän terveydenhuollosta vastaavana johtajana nähdä olleen jopa tietynlainen velvollisuus toimia kantelussa tarkoitetulla tavalla. Lausunnossa arvioidaan, että oikeus kuvata terveyskeskuksen aulatiloiissa ei liene perustuslain 12 §:n turvaaman sananvapauden ydinaluetta, kun taas potilaan yksityisyyden suojaaminen on perustuslain 10 §:n ydinaluetta.

Lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston käsityksen mukaan ennalta pyydetty lupa valokuvaamiseen on oikea menettely terveyskeskuksen aulatiloiissa julkisuusperiaate, sananvapaus ja yksityisyyden suoja huomioon ottaen. Tällöin päästäisiin ratkaisuun, joka perusoikeuksien kollisiotilanteessa mahdollisimman hyvin turvaisi kaikkien kilpailevien perusoikeuksien

samanaikaisen toteutumisen. Lupamenettelyn myötä kuvaajalle selvitetäisiin sallitun ja yksityisyyttä loukkaavan kuvaamisen rajat ja esimerkiksi se, että potilaan kuvaaminen edellyttää hänen suostumustaan.

Tietosuojavaltuutetun lausunto

Tietosuojavaltuutetun lausunnon mukaan asiaan liittyvänä keskeisenä oikeudellisena kysymyksenä on – vaikkei tapauksessa olekaan kuvattu luonnollisia henkilöitä – se, onko terveyskeskuksella velvollisuus varmistua siitä, että kuvaaminen tapahtuu terveyskeskuksen asiakkaiden yksityisyys ja henkilötietojen suoja huomioiden.

Tietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan terveyskeskus voi ja sen tuleekin asettaa tiloissaan tapahtuvalle kuvaamiselle ehtoja ja valvoa näiden ehtojen noudattamista tilanteissa, joissa yksityisyyden suoja tai henkilötietojen suoja voi vaarantua. Tietosuojavaltuutettu toteaa, että terveyskeskuksissa tulisi tiedottaa aktiivisesti ja näkyvästi kuvaamiseen liittyvistä ehdoista ja ohjata kuvaamista aikovat henkilöt kääntymään terveyskeskuksen edustajien puoleen asianmukaisen kuvaustilanteen aikaansaamiseksi. Näin voitaisiin saavuttaa riittävä tasapaino eri oikeushyvien välille.

3.2

Oikeusohjeet

Asian ratkaisussa huomioon otettavia oikeusohjeita:

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla.

Rikoslain 24 luvun 3 §:ssä säädetään julkisrauhan rikkomisesta. Sen mukaan joka oikeudettomasti 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen liikehuoneistoon, toimistoon, tuotantolaitokseen, kokoustilaan taikka muuhun vastaavaan huoneistoon tai rakennukseen tai sellaisen rakennuksen aidatulle piha-alueella taikka kasarmialueelle tai muulle puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä olevalle alueelle, jolla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty, taikka 2) kätkeytyy tai jää 1 kohdassa tarkoitettuun paikkaan, on tuomittava julkisrauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 2 momentin mukaan julkisrauhan rikkomisena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

Rikoslain 24 luvun 6 §:n mukaan joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka 2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa

tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten, on tuomittava salakatselusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (JulkL) 24 §:n 1 momentin 25 kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja muun muassa henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta taikka hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta. JulkL 23 §:n 1 momentin perusteella virkamies ei saa paljastaa tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 17 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa sivulliselle luvatta ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

3.3

Kannanotto

Sananvapauden sisällöstä

Perustuslaissa taatun sananvapauden piiriin kuuluu myös valokuvaaminen. Sananvapauden – ja siten myös valokuvaamisen – rajoitusten on perustuttava lakiin. Perustuslain sananvapaussäännöksessä tarkoitetun ennakkoesteiden kiellon piiriin kuuluvat paitsi viestien sisällön ennakkotarkastus myös sananvapauteen sisältyvien oikeuksien luvanvaraistaminen samoin kuin kaikki muuta ennakkollista estettä merkitsevät puuttumiset sananvapauteen (HE 309/1993 vp, s. 57).

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että sananvapauden suojan asteeseen vaikuttaa se, rajoittaako sananvapauden käyttäminen jotain toista perus- ja ihmisoikeutta (Tiilikka: Sananvapaus ja yksilönsuoja, 2007, s. 123). Kullakin perusoikeudella on olennainen sisältönsä, eräänlainen ydinalue, jonka piirissä se saa kollisiotilanteessa etusijan muihin perusoikeuksiin nähden (Tiilikka: m.t., s. 153). Sananvapauden ydinaluetta on valtiosääntöoikeudellisesti ajatellen yhteiskunnallissävytteinen (poliittisesti päämäärähakuinen) kansanvallan toteutukseen tähtäävä viestintä (Saraviita: Suomalainen perusoikeusjärjestelmä, 2005, s. 390–391).

Yksityisyyden suojasta terveydenhuollossa

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaan hoito on järjestettävä niin, että hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. Asiaa koskevan hallituksen esityksen (HE 185/1991 vp) mukaan potilaan hoitaminen terveyskeskuksessa, sairaalassa tai muussa sairaanhoidon toimintayksikössä asettaa tietyt rajoitukset potilaan yksityiselämälle. Toimintayksikön yleisen

järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä muiden henkilöiden yhtä lailla oikeutetut vaatimukset eivät kuitenkaan saa johtaa potilaan yksityisyyden suojan unohtamiseen. Lain 1 §:n 1 kohdan mukaan potilaalla tarkoitetaan terveyden- ja sairaanhoitopalveluja käyttävää tai muuten niiden kohteena olevaa henkilöä. Hallituksen esityksessä todetaan, että käsitteen ala on tarkoitettu laajaksi ja myös määrittelyn sanaa käyttäjä tulisi tulkita väljästi. Esimerkiksi ilmoittautuminen poliklinikalla tai kirjoittautuminen sairaalaan olisi riittävä osoitus hoitosuhteen alkamisesta, joka on edellytyksenä potilaan aseman syntymiselle.

Terveydenhuollon potilassuhteessa korostuu luottamuksellisuuden periaate. Laadukas palvelu edellyttää, että potilaat voivat luottamuksellisesti hakeutua tutkimuksiin ja hoitoihin. Terveydenhuollon tietosuojassa ei ole kyse ensisijaisesti tiedon konkreettisesta suojaamisesta, vaan suojeluobjektina ovat ihmisen yksityisyyden suoja, luottamuksellinen potilassuhde, potilaan itsemääräämisoikeus sekä potilaan minäkuva ja sosiaaliset suhteet (Ylipartanen: Tietosuojaterveystieteessä, 2004, s. 23–24). Ylipartanen mukaan terveydenhuollon asiakirjasalaisuutta ja vaitiolovelvollisuutta koskevien säännösten perusteella muun muassa jo tieto siitä, että henkilö on terveydenhuollossa potilaana, on salassa pidettävä (Ylipartanen: m.t., s. 65).

Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan käsite "yksityiselämä" voidaan ymmärtää henkilön yksityistä piiriä koskevaksi yleiskäsitteeksi (HE 309/1993 vp). Se, mitä yksityisyyteen ja yksityiselämän suojaan kuuluu, on varsin tulkinnanvaraista, suhteellista ja riippuvaista muun muassa siitä yhteydestä, missä asiaa arvioidaan. Yksityiselämän suojan laajuutta onkin harkittava suhteessa toisiin tahoihin – kanssaihmiin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan sekä suhteessa muihin oikeuksiin, kuten esimerkiksi sananvapauteen ja siihen kuuluvaan oikeuteen levittää ja vastaanottaa tietoa (Tiilikka, m.t., s. 140–141).

Valokuvaaminen kantelussa tarkoitettussa tilanteessa

Saadun selvityksen mukaan ylilääkärin kuvaamista koskevan suullisen ohjeistuksen tarkoituksena on ollut suojata terveyskeskuksessa asioivien yksityisyyttä. Ylilääkärin menettelyssä on siten perimmiltään kysymys kahden perusoikeuden, sananvapauden ja yksityisyyden suojan välisestä punninnasta.

Sananvapauteen kuuluvan kuvaamisen ja kielletyn kuvaamisen välinen raja on vakiintuneesti katsottu tehdyksi rikoslain 24 luvun 6 §:ssä. Siten mainittu salakatselua koskeva säännös määrittäisi ne olosuhteet, joissa kuvaaminen terveyskeskuksessa voisi olla kiellettyä. Lisäpiirteen tähän tilanteeseen tuo käsitykseni mukaan edellä selostetuista säännöksistä johtuva velvollisuus terveyskeskuksen henkilöstölle järjestää hoito niin, että hänen yksityisyytään kunnioitetaan.

Ne olosuhteet, joissa kantelussa tarkoitettu kuvaaminen voisi olla kiellettyä, määräytyvät siten lähtökohtaisesti mainitun salakatselua koskevan säännöksen mukaan.

Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen on valokuvaamista liikenneasemilla koskevassa päätöksessään (405/4/03, 14.6.2005, kantelu koski

tiedotusvälineeltä edellytettyä kuvauslupaa rautatieasemalla, lentoasemalla ja metroasemalla), johon kantelija on kantelussaan viitannut, todennut muun muassa seuraavaa:

Ollakseen rangaistavaa salakatselun tulisi tapahtua *oikeudettomasti*. Katselu tai kuvaaminen teknisellä laitteella ei olisi oikeudetonta esimerkiksi silloin, kun siihen on saatu tarkkailtavan suostumus. Oikeudetonta ei myöskään olisi katselu tai kuvaaminen, jota sen vakiintuneisuuden vuoksi ei yleensä koeta yksityisyyttä loukkaavana ja johon ihmiset osaavat varautua.

Salakatselun kohteena tulee olla jonkun *henkilön*. Tämän vuoksi pelkän tyhjän tilan tai eläinten, esineiden, rakennusten tai muun ympäristön kuvaaminen ei olisi salakatseluna rangaistavaa. Rangaistavan teon kohteena olevan henkilön olisi oleskeltava tietyssä, pykälässä tarkoitetussa paikassa.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa suojataan *kotirauhan piirissä* ja käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä. Pykälää sovelletaan 2 kohdan mukaan 3 §:ssä tarkoitettuihin *julkisrauhan piirissä* oleviin huoneistoihin ja rakennuksiin ja rakennusten aidattuihin piha-alueisiin. Näitä olisivat virastot, liikehuoneistot, tuotantolaitokset, toimistot, kokoustilat ja muut vastaavat paikat. Lisäksi edellyttäisiin, että kyseiset paikat ovat (1) yleisöltä suljettuja ja (2) kuvaaminen tapahtuu yksityisyyttä loukaten. Suoja ei siten ulotu yleisille paikoille, kuten kaduille ja toreille, eikä myöskään kauppoihin, pankkeihin ja muihin paikkoihin, joihin yleisöllä on pääsy.

Yleisöltä suljetulla paikalla tarkoitetaan paikkaa, johon yleisöllä ei ole pääsyä. Tarkoituksena on ensinnäkin suojata yksityisyyttä tilanteissa ja paikoissa, joissa oleskelua ihmiset pitävät yksityiselämäänsä kuuluvana tai eri syistä arkaluonteisena. Tällaisina on mainittu yleisöltä suljetut kokoukset ja oleskelu sairaalassa tai muussa hoitolaitoksessa. Toiseksi tarkoituksena on suojata muun muassa virastoissa ja toimistoissa työskentelevien rauhaa ja yksityisyyttä sellaisissa paikoissa, joihin yleisöllä ei ole pääsyä. Yleensä virastot ja toimistot olisivat tällaisia paikkoja, lukuun ottamatta yleisöä varten erityisesti järjestettyjä palvelupisteitä.

Yksityisyyden loukkaamisen nimenomaisella vaatimuksella on tarkoitus jättää rangaistavan salakatselun ulkopuolelle yksityisyyden kannalta aivan harmiton tarkkailu. Teon kiellettävyyttä arvioitaessa on tämän vuoksi kiinnitettävä huomiota kuvaajan ja kuvattavan väliseen suhteeseen, katselun tai kuvaamisen tarkoitukseen, keston, paikkaan ja ajankohtaan sekä kuvattavan tilanteeseen, kuvaamisen yllätyksellisyyteen, kuvattavan kieltäytymisen ja poistumisen mahdollisuuteen ja muihinkin seikkoihin, joilla voi olla merkitystä teon loukkaavuuden arvioimisessa. Arvioinnissa on olennaista, onko tarkkailuun tai kuvaamiseen ollut mahdollista varautua riittävästi ja koetaanko kyseessä olevan tyyppinen tarkkailu yleensä loukkaavana.

Salakatselun soveltamisalaa ei siten ehdotettu laajennettavaksi yleisille paikoille eikä paikkoihin, joihin yleisöllä on pääsy. Ehdotuksen taustalla on näkemys, että yleisellä paikalla oleskelevan henkilön yksityisyyden suojan tarve on yleensä suurempi salakuuntelua kuin salakatselua vastaan. Yleisellä paikalla oleskelevan on yleensä syytä varautua ja sovittaa käyttäytymisensä siihen, että joku voi häntä aistinvaraisesti katsella hänen huomaamattaankin. Hallituksen esityksen mukaan oikeudetonta ja yksityistä loukkaavaa ei ole muun muassa tavanomaiseksi muodostunut 3 §:ssä tarkoitettussa yleisöltä suljetussakaan paikassa oleskelevan ihmisryhmän kuvaaminen, johon kuvattavat osaavat varautua. Oikeudetonta ei yleensä olisi kokousväen avoimesti tapahtuva valokuvaaminen, jos sen tekee kokoukseen osallistuja tai kokousta luvallisesti seuraamassa oleva henkilö.

Edellä olevan perusteella vaikuttaa selvältä, että kantelija ei ole menettelyllään syyllistynyt rikoslain 24 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun salakatseluun. Onhan kuvaaminen tapahtunut paikassa, johon yleisöllä on pääsy eikä hän ole kuvannut tunnusmerkistön edellyttämin tavoin henkilöitä. Edellä selostetun perusteella voidaan siis arvioida, että hänen suorittamansa kuvaaminen on ollut sallittua.

Tampereen käräjäoikeuden 2.2.2005 antama tuomio 05/623 (R 04/4007) koski salakatselusta terveystieteiden tutkimuskeskuksen odotustilassa nostettua syytettä. Syytteessä oli kysymys odotustilassa olleen henkilön kuvaamisesta. Syyte hylättiin sillä perusteella, että teko ei täyttänyt salakatselun tunnusmerkistöä, koska terveystieteiden tutkimuskeskuksen odotusaulaa ei voida pitää lain säännöksessä tarkoitettuna yleisöltä suljettuna tilana.

Pidän sen sijaan mahdollisena, että joissain olosuhteissa saattaisi olla kyseessä rikoslain 24 luvun 8 §:ssä tarkoitettu yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen tai saman luvun 9 §:ssä tarkoitettu kunnianloukkaus, mikäli kantelussa tarkoitettussa paikassa henkilöstä otettu kuva julkaistaisiin ilman tämän lupaa. Tällöin kuitenkin itse kuvaaminen voisi olla sallittua.

Apulaisoikeusasiamies Jääskeläinen on em. päätöksessään todennut, että ne olosuhteet, joissa kantelussa tarkoitettu kuvaaminen lento-, rautatie- ja metroasemilla voisi olla kiellettyä, määräytyvät salakatselua koskevan säännöksen mukaan. Säännöksen soveltamisessa ovat liikenneasemien osalta olennaisia edellytyksiä rakennuksen, huoneiston tai aidatun piha-alueen sulkeminen yleisöltä, teon oikeudettomuus ja sen kohdistuminen tällaisella suljetulla alueella oleskelemaan henkilöön ja se, että teknisellä laitteella katseleminen tai kuvaaminen loukkaa yksityisyyttä. Päätöksen mukaan kuvaamista ei ainakaan itse kuvaamiseen liittyvistä syistä voida lentoasemien tai metroasemien yleisöllä avoimissa tiloissa kieltää tai vaatia siihen lupaa.

Vaikka em. rikoslainsäännöksen näkökulmasta terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkinen odotustila rinnastuu esimerkiksi liikenneaseman julkiseen odotustilaan, ei asian arvioinnissa voida mielestäni ohittaa sitä, minkälaista tai minkä tasoista yksityisyyttä eri paikoissa oleskelevien henkilöiden on arvioitava odottavan.

Liikenneaseman yleisölle avoimessa tilassa oleskeleva henkilö ei lähtökohtaisesti ole paikalla sellaisella perusteella, joka nauttisi erityistä suojaa yksityisyyden suojan kannalta. Esimerkiksi tieto jonkun henkilön käynnistä tällaisella paikalla merkittynä viranomaisten asiakirjoihin ei sellaisenaan olisi salattava. Voitaneen myös arvioida, että mennessään liikenneasemalle henkilö ei odota suurta yksityisyyttä taikka sitä, että hän ei missään tapauksessa tulisi kuvatuksi jossain yhteydessä siellä oleskellessaan.

Sen sijaan henkilön terveyttä koskevat tiedot ovat pääsääntöisesti salassapidon alaisia. Edellä selostetun perusteella salassapidon tarkoituksena on muun muassa henkilön hoitoon hakeutumisen helpottaminen. Voitaneen arvioida, että useimmat kokevat omaa terveydentilaa taikka sairautta koskevat asiat erittäin henkilökohtaisina ja yksityisyyden odotukset hoitolaitoksiin tai vastaaviin hakeuduttaessa ovat suuret. Vaikka terveystieteiden tutkimuskeskuksessa asioiva potilas ei käsitykseni mukaan pysty täysin yksityisyyttään suojelemaan tai takaamaan – onhan hänen käyntinsä esimerkiksi muiden paikalla olevien terveystietokeskuspotilaiden havaittavissa, mihin on jo terveystietokeskukseen mennessä ollut syytä varautua – pidän mahdollisena, että kameran kanssa terveystieteiden tutkimuskeskuksen yleisötiloissa työskentelevä henkilö saa aikaan liikenneasema-esimerkkiä suuremman tunteen yksityisyyden loukkauksesta tai yksityisyyden loukkauksen vaarasta, vaikka kuvaaminen ei kohdistuisikaan

kehenkään henkilöön. Myös henkilöiden terveydentila terveyskeskuksen odotustilassa on usein erilainen kuin muualla (esim. työvoimatoimisto) eli riski siitä, että henkilö ei itse pysty reagoimaan yksityisyyttään loukkaavaan kuvaamiseen, on suuri. Tämäkin tulee ottaa huomioon arvioitaessa terveyskeskuksen velvollisuuksia potilaiden etujen valvomisessa.

Selvää on, että sananvapauteen kuuluu se, että sen käyttämiseen ei voi vaatia ennakkolupaa. Toisaalta terveyskeskuksessa asioivien potilaiden yksityisyyden suoja ja tätä suojaa takaavat potilaan oikeuksia koskevat tarkemmat säännökset edellyttävät käsitykseni mukaan terveydenhoitohenkilökunnalta aktiivisia toimia yksityisyyden suojaamiseksi.

Yliääkärin selvityksen perusteella terveyskeskuksen peruste käytännölle, jossa terveyskeskukseen kuvaamaan tulleilta on edellytetty "kuvauspyyntöä", näyttää olevan lähinnä yhteydenotto ennen kuvaamista, jolloin kuvaajalle on selvitetty se, ettei potilaita saa ilman näiden suostumusta kuvata. Yliääkärin mukaan hän ei ole koskaan kieltänyt kuvaamista tällaisen yhteydenoton jälkeen. Vaikuttaa siltä, että kysymys ei ole niinkään "luvasta" ilmaisun perimmäisessä merkityksessä, vaan ennemminkin jonkinlaisesta etukäteisilmoituksesta tai vastaavasta, jotta terveyskeskus pystyy varautumaan kuvaustilanteeseen potilaiden yksityisyyden suojan varmistamiseksi ja myös palvelemaan kuvausta suorittavaa parhaalla mahdollisella tavalla. Toisaalta on mahdollista, että vartijoiden ohjeistuksessa on ollut jonkinlaista epäselvyyttä tai väärinkäsitystä, kun kantelija on kuitenkin saanut tilanteessa sen käsityksen, että kuvaamisen ehdoton edellytys on sitä varten saatu lupa.

Perimmältään kysymyksessä on käsitykseni mukaan ollut kahden perusoikeuden kollisio tai ainakin sitä lähellä oleva tilanne. Kollisio on ilmennyt sananvapauden ja yksityiselämän suojan välillä, vaikka tilanteessa ei käytettävissäni olevan aineiston perusteella kukaan terveyskeskuksen potilas ole kokenutkaan yksityisyyttään loukatuksi. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että mahdollinen perusoikeuksien kollisio joudutaan ratkaisemaan punninnalla, jolloin tavoitteena tulee olla molempien perusoikeuksien mahdollisimman täysimääräinen samanaikainen toteuttaminen (esim. Viljanen teoksessa *Perusoikeudet*, 1999, s. 155). Mikael Hidénin mukaan (silloin perusoikeussäännökset sisältäneet) hallitusmuoto ei tuntenut perusoikeuksien eriarvoisuutta. Kollisiotilanteissa tarkoitus (oleellisesti) suojata jotakin perusoikeutta voi oikeuttaa (lieviin) kajoamisiin toiseen perusoikeuteen (Hidén, *Perusoikeudet Hallitusmuodon II luvussa*, *Oikeustiede–Jurisprudentia I:1971*, s. 69–70, 84–87). Nykylainsäädännön mukaan Hidén on arvioinut asiaa samoin: jonkin oikeuden vähäinen loukkaus voi olla oikeutettua, jos sillä saavutetaan huomattava etu toiselle oikeudelle (teoksessa *In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006*, 2007, s. 69).

Kummankin perusoikeuden yhtäaikainen mahdollisimman täysimääräinen samanaikainen toteuttaminen edellyttää tässä tilanteessa asiaan osallisten perusoikeusintressien arvioimista.

Kantelussa tarkoitettussa tapauksessa ei käsitykseni mukaan em. kirjallisuusviittaukseen viitaten ole kysymys sananvapauden ydinalueeseen, jota

olisi yhteiskunnallissävytteinen (poliittisesti päämäärähakuinen) kansanvallan toteutukseen tähtäävä viestintä, kuuluvan oikeuden käyttämisestä.

Yksityisyyden suojan tarve terveyteen liittyvissä asioissa on edellä kerrotuin tavoin sen sijaan korostuneen suuri ja voidaan arvioida, että tilanteessa on kyse yhdestä yksityisyyden suojan ydinalueen ulottuvuudesta.

Tietosuojavaltuutettu on lausunnossaan katsonut olevan olennaista, että terveyskeskuksissa tiedotettaisiin aktiivisesti ja näkyvästi kuvaamiseen liittyvistä ehdoista ja ohjattaisiin kuvaamiseen aikovat henkilöt kääntymään terveyskeskuksen edustajien puoleen asianmukaisen kuvaustilanteen aikaansaamiseksi. Tällä menettelyllä voitaisiin tietosuojavaltuutetun mukaan saavuttaa riittävä tasapaino eri oikeushyvien välille. Mielestäni tietosuojavaltuutetun näkemys asiasta on varteenotettava malli kysymyksessä olevan ongelman ratkaisuun, vaikkakaan sananvapauteen liittyvät oikeudet huomioon ottaen kysymys ei voi mielestäni olla "ehdoista" siinä mielessä, että kysymys olisi luvasta vaan pikemminkin tiedottamisesta niistä näkökohdista, jotka olisi otettava huomioon potilaiden yksityisyyden turvaamisessa.

Tiedossani on, että Helsingin kärjäoikeudessa on ollut käsiteltävänä asia, jossa virallinen syyttäjä on vaatinut kahdelle Helsingin työvoimatoimiston virkamiehelle rangaistusta virkavelvollisuuden rikkomisesta, koska nämä olivat syytteen mukaan estäneet uutiskuvaajana työskennellyttä henkilöä kuvaamasta mielenilmaisua työvoimatoimistossa. Kärjäoikeus hylkäsi syytteen tuomiolla 08/447 22.1.2008 (R 07/8755). Helsingin kärjäoikeuden muutoksenhakukansliasta puhelimitse saatujen tietojen mukaan tuomio ei ole lainvoimainen syyttäjän ja asianomistajan ilmoitettua asiassa tyytymättömyyttä. Asiassa voi käsitykseni mukaan tulla arvioitavaksi samankaltaisia ongelmia kuin tässä kantelunalaisessa asiassa. Kun työvoimatoimistoa koskevassa asiassa ei vielä tietojeni mukaan ole lainvoimaista ratkaisua, ei ole perusteita ottaa asiassa lausuttua huomioon tässä asiassa.

Yhteenveto

Sananvapauteen kuuluu, että sen käyttämiseen ei edellytetä ennakkolupaa. Siten luvan edellyttäminen ja asettaminen kuvaamisen ehdoksi kantelussa tarkoitettussa paikassa ei ole lainmukaista. Sen sijaan ohjaus ottaa ennen kuvaamista yhteys terveyskeskuksen henkilökuntaan on – yksityisyyden suojan erityinen merkitys terveyttä koskevissa asioissa huomioon ottaen – mielestäni aiheellista ja takaa molempien kysymyksessä olevien perusoikeuksien mahdollisimman suuren täysimääräisen toteutumisen.

Kun käytettävissäni olevan aineiston perusteella vaikuttaa jossain määrin tulkinnanvaraiselta, onko kysymys ollut ennakkoon vaadittavasta luvasta (kuten kantelija on kokenut) vai lähinnä yhteydenottopyynnöstä, minulla ei ole aihetta muihin toimenpiteisiin, kuin että lähetän tämän ratkaisuni tiedoksi ylläkäärille korostaen edellä sananvapaudesta lausumaani. Lähetän hänelle tiedoksi myös jäljennöksen tietosuojavaltuutetun lausunnosta.

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen yllääkärin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni hänelle. Samalla lähetän hänelle tiedoksi jäljennöksen tietosuojavaltuutetun lausunnosta (1957/49/2007, 4.1.2008) liitteineen.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni sosiaali- ja terveysministeriölle ja oikeusministeriölle sen arvioimiseksi, antaako potilaan yksityisyydensuojasta edellä lausumani aihetta lainsäädäntötoimenpiteisiin. Pyydän sosiaali- ja terveysministeriötä ja oikeusministeriötä ilmoittamaan minulle 30.9.2008 mennessä, katsovatko ne asiassa olevan aihetta toimenpiteisiin.